

Alman - Azərbaycan mədəni əlaqələrinin tarixi Vazeh və Bodenştedt ədəbi münasibətləri fonunda

Aynur Yusif qızı Ələkbərova

AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu

“Kulturologiya və incəsənətin nəzəriyyəsi” şöbəsinin elmi işçisi

E-mail: alekberova-aynur2019@mail.ru

Rəyçilər: filol.ü.f.d., dos. F.N. Abdurəhmanova,
filol.ü.e.d., prof. V.Ə. Yusifov

Açar sözlər: mədəni əlaqələr, poeziya, tolerantlıq, məhəbbət, mənəvi gözəllik

Ключевые слова: культурные отношения, поэзия, толерантность, любовь, духовная красота

Key words: cultural relations, poetry, tolerance, love, spiritual beauty

Azərbaycanın Avropada etibarlı tərəfdaş kimi münasibətlərini ildən-ilə inkişaf etdirdiyi ölkələrdən biri də Almaniyaadır. Azərbaycan-alman xalqları arasında əlaqə və münasibətlərin kökləri qədim tarixə malik olmuşdur. Ölkəmiz müstəqilliyini yenidən bərpa etdikdən sonra, Azərbaycan və Almaniya arasında mədəni əlaqələrin inkişafı yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan – Almaniya mədəni əlaqələrinin tarixən inkişafının dinamik prosesini izləyərkən bu əlaqələrin mərhələ-mərhələ baş verdiyini müşahidə etmək olar. Bu əlaqələrin təşəkkülü, formalaşma tarixi hələ orta əsrlərdə - Ağqoyunlu, Səfəvi dövlətçiliyindən başlayaraq ədəbi münasibətlərin, ibtidai formada elmi əlaqələrin qurulması ilə həyata keçirildiyinin şahidi olur.

Azərbaycanın Almaniya ilə siyasi və mədəni əlaqələrinin tarixinin öyrənilməsində ölkəmizə səyahət edən xarici səyyahların əsərləri, XIX əsrdə Azərbaycanın qərbində salınan alman məskənləri, Simens qardaşlarının Azərbaycandakı fəaliyyəti ilə bağlı sənədli materiallar tarixi mənbə kimi mühüm yer tutur. Bütün bunlar, həm də iki ölkə arasında ikitərəfli münasibətlər, mədəni və ədəbi əlaqələrin inkişafı xalqlarımızın bir-birini başa düşməsinə, qarşılıqlı marağına, mənəvi təmasına şərait yaradır.

Almaniyada Azərbaycanın multikulturalizm və tolerantlıq dəyərləri yüksək qiymətləndirilməkdədir. Azərbaycan xalqının həyatında tarixi bir dəyər olan multikulturalizm və bu gün də davam etdirilən tolerantlıq siyasəti sayəsində Azərbaycanda müxtəlif mədəniyyətlərin və dinlərin sərbəst şəkildə mövcud olması və inkişaf etməsinə hər zaman əlverişli şərait olmuşdur.

Azərbaycanda yüzillər boyu bərqərar olmuş tolerantlıq mühiti XIX əsrin əvvəllərində bu-raya köçürüldükləri ilk vaxtlardan alman mühacirlərinin yerli əhali ilə qısa müddətdə dərin ünsiyyət qurması üçün əlverişli zəmin yaratmışdır. Bunu tarixi sənədlərdən də müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, 1993-cü ildə Almaniya professor Harmen Fon Lessen və doktor Ağabəylə birgə "Almaniya-Azərbaycan dostluq cəmiyyəti" yaradıldı. Cəmiyyətin xətti ilə aparılan işlərin əsasını, mədəni tədbirlərin keçirilməsi təşkil edirdi.

Azərbaycan ilə Almaniya arasındakı mədəni əlaqələrin inkişafına dair, 22 dekabr 1995-ci il tarixli mədəni əməkdaşlıq haqqında Saziş bağlanmışdı. Dövlət səviyyəsində əldə edilən razılaşmalar, əməkdaşlıq planları öz bəhrəsini verirdi. Belə ki, 1996-cı ilin mayında Bakıda keçirilmiş Almaniya mədəniyyət günləri buna varis nümunədir. Bunun davamı olaraq, 2001-ci

ilin yayında isə Köln şəhərində, Azərbaycan mədəniyyət günləri keçirildi. Artıq Almaniyada Azərbaycanın müasir musiqisi ilə yanaşı, folkloruna da diqqət yetirilir. Belə ki, mədəniyyət ilinin təşkili Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələri sistemində qarşılıqlı mübadilənin yeni forması kimi formalaşmaqdadır. Bunlardan ən əlamətdarı, iki ölkə arasında əldə edilmiş razılaşmaya əsasən, 2008-ci ildə Almaniyada Azərbaycan Mədəniyyət günü, 2009-cu ildə Azərbaycanda Almaniya mədəniyyət günlərinin keçirildi. Mədəniyyət tədbirləri Berlində bir həftə davam edib. İl boyu isə Almaniyanın Münhen, Hamburq, Mayns, Ştutqart və digər böyük şəhərlərində Azərbaycan mədəniyyəti təbliğ olunub. Belə ki, mədəniyyət ilinin təşkili Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələri sistemində qarşılıqlı mübadilənin yeni forması kimi formalaşmaqdadır. Bu gün Azərbaycan-Almaniya arasında ikitərəfli münasibətləri demək olar ki, bütün sahələrdə intensiv şəkildə inkişaf etməsi hər iki ölkənin nailiyyətidir. Azərbaycanın mədəniyyətinin, ənənələrinin, incəsənətinin, musiqisinin və mətbəxinin Almaniyada təbliğ edilməsi, mədəni mübadilənin təşviq olunması və yerli əhali ilə təmasların intensivləşdirilməsi məqsədilə mütəmadi olaraq tədbirlər təşkil edilir.

Almanlar XVIII-XIX əsrdən Azərbaycan ədəbiyyatı ilə yaxından maraq göstərmişdilər. Azərbaycan tarixən, bir-birindən dəyərli, xalqına, dilinə bağlı şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. Şərq poeziyasının çoxəsrli ənənələrini layiqincə yaşadıb və yüksək insanpərvərliyi, mənəvi gözəlliyi tərənnüm edən diqqətəlayiq irs yaradan Mirzə Şəfi Vazehin bədii yaradıcılığı təkcə Azərbaycan xalqı üçün deyil, bütün dünya ədəbiyyatında da dərin iz qoymuşdu. XIX əsr görkəmli Azərbaycan şairi (1794-1852), xalq arasında "Gəncəli müdrik", kimi tanınan M.Ş.Vazeh Gəncənin ədəbi mühitində xüsusi nüfuzə malik yaradıcı şəxsiyyətlərdən biri olmuşdur. Onu almanlar "Məhəbbət-Adam" adlandırmışlar. M.Ş.Vazehin yaradıcılıq irsi Azərbaycan ədəbiyyatına və mədəniyyətinə böyük töhfə vermişdir. Qısa müddət ərzində sərbəst oxuyub yazmağa başlayan ziyalı Şəfi, ərəb və fars dillərini öyrənir, həmçinin bu dillərdə yaranmış böyük ədəbiyyatın klassik nümayəndələrinin (Sədi, Xəyyam, Nizami) yaradıcılığı ilə tanış olur. Poeziyaya böyük həvəs göstərən Mirzə Şəfi Azərbaycan və rus klassiklərinin əsərləri, sufilik fəlsəfəsi ilə dərinləndirən maraqlanırdı. "İfadəli, aydın" mənalarnı verən "Vazeh" təxəllüsü altında Mirzə Şəfi həm Azərbaycan dilində, həm də fars dilində yazaraq, bu dillərin poeziya ənənələrini inkişaf etdirərək, çoxlu qəzəllər, müxəmməslər, məsnəvilər, rübailər və s. yazmışdır. Vazehin əsərlərinin əsas mövzusu romantik sevginin tərənnümü və həyatdan zövq almaq idi. Bəzi şeirlərində isə feodal cəmiyyətin eyiblərini göstərirdi, köləlik şəxsiyyətliyi və dini fanatizmin əleyhinə çıxış edirdi.

Mirzə Şəfi 1840-cı ildə doğma şəhəri Gəncəni tərk edərək, o vaxt Qafqazın mütərəqqi mədəniyyət, elm və təhsil mərkəzi sayılan Tiflisə köçüb, yaradıcılığını Tiflisdə davam etdirir. 1840-cı ildən Tiflisdə Azərbaycan və ərəb, fars dillərindən dərs demişdi. Məhz Tiflisdə Vazehin Abbas Qulu Ağa Bakıxanov, Mirzə Fətəli Axundov və digər mədəniyyət xadimləri ilə sıx əlaqələri yarandı. 1820-ci illərdə Gəncədə yaratdığı "Divani-Hikmət" ədəbi məclisinin fəaliyyətini 1844-cü ildə Tiflisdə yenidən bərpa edir. 1844-cü ildə "Divani-Hikmət" adlı ədəbi məclis yaradır. Bu məclisdə azərbaycanlı şair və yazıçılarla bərabər, başqa millətdən olan şairlər, yazıçılar, alimlər, səyyahlar və jurnalistlər də iştirak edirdilər.

Həmin dövrün tanınmış şairləri, yazıçıları və filosoflarının çoxu, o cümlədən Vazehin şagirdi və davamçısı Mirzə Fətəli Axundzadə də, axşamlar tez-tez bu məclisə gəlirdi. 1844-cü ildə Qafqaz həyatına böyük maraq göstərən və şərq dillərini daha yaxşı öyrənmək istəyən, alman yazıçısı və şərqşünası Fridrix Martin fon Bodenştedt Tiflisə gəldi. Fridrix Bodenştedt də sözün həqiqi mənasında mədəniyyət və ədəbiyyat mərkəzi olan Tiflisdə, Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan poeziyasını özündə birləşdirən "Divani-Hikmət" məclisinə gəlir və

burada Vazehdən fars və Azərbaycan dili dərsləri alırdı. 1845-ci ildə Bodenştedt şərq dillərini öyrənməyini davam etdirdi. Elə məhz M.Ş.Vazehlə Fridrix Bodenştedtin əlaqələri burdan başladı. Tezliklə Mirzə Şəfi ilə Bodenştedt tanışlığı dostluğa çevrilir (4,səh.254). Dostluğa səmimi qəlbədən inanan şair şeirlərini Bodenştedtə oxuyur və öz əlyazmalarını ona verir. 1847-ci ildə Bodenştedt Mirzə Şəfinin "Hikmət açarı" adlı şeir dəftərini alman dilinə çevirmək məqsədilə özü ilə apararaq, Tiflisdən, doğma vətəni Almaniyaya gedir. Vazehdən Şərq dilləri dərsi alan Bodenştedt Almaniyaya qayıtdıqdan sonra şairin şeirlərini tərcümə edərək nəşr etdirir.

Bodenştedtin 1850-ci ildə nəşr etdiyi "Şərqdə 1001 gün" («*Tausend und ein Tag im Orient*») kitabının bir hissəsi Mirzə Şəfiyə həsr olunmuşdu. İlk vaxtlarda kitabda Bodenştedt digər Azərbaycan və fars şairlərindən etdiyi tərcümələri də toplamışdı. O, hər bir şerin nəinki Mirzə Şəfi də daxil olmaqla müəllifini dəqiq göstərir, birlikdə keçirdiyi xoş günləri, hətta həmin əsərləri hansı şəraitdə və nə vaxt qeydə aldığını da ətraflı təsvir edir. Onun tərcüməsində Mirzə Şəfi Vazehin şeirləri dünya şöhrəti qazanır. Beləliklə, qərrib qonağın və sevimli şagirdin söyləri sayəsində bütün Avropa XIX əsrin ən görkəmli Azərbaycan şairlərindən biri ilə tanış olur. Bir sözlə, milli poeziyamızın klassiki Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılığı Azərbaycan və Avropa arasında ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında mühüm yer tutdu.

Bodenştedt əvvəllər də ədəbi fəaliyyətlə və tərcümə ilə məşğul olmuşdu, lakin heç zaman belə tanınmamışdı. Onu yalnız ədiblərin dar dairəsində tanıyırdılar, birdən hətta müəllifin gözləmədiyi bir şəkildə "kitab" görünməmiş bir uğur qazanır. Sevincinin həddi-hüdudu olmayan Bodenştedt nəşrinin təklifi ilə kitabı təkrarən nəşr etdirmək fikrinə düşür. 1851-ci ildə Bodenştedtin tərcümə etdiyi "Mirzə-Şəfi nəğmələri" («*Die Lieder des Mirza-Schaffy*») kitabı çıxdı. İlk vaxtlarda Bodenştedt alman oxucularına kitabı təqdim etdikdə, deyirdi ki, bu şeirlərin əksəriyyəti mənim gözlərim önündə yarandığı üçün mən bunların orijinala xələl gətirmədən alman dilinə çevirmişəm. Daha doğrusu, yeni bir kitab – "Mirzə Şəfinin nəğmələri" kitabı yaranır ki, bu da Bodenştedtə şöhrət gətirir.

Bodenştedt o zaman hələ tam səmimi bir tərzdə Mirzə Şəfiyə müraciət edirdi: "Ey gəncəli müdrik Mirzə Şəfi! Yenə xəyalımda surətin canlanır. Sənin sözlərin həqiqət oldu, bizə vəd etdiklərinin hamısı həyata keçdi. Sənin nəğmələrin bizim qız-gəlinlərimizin ürəklərində özünə yuva tapdı. Sənin adın Qərb dünyasında şərəflə səsləndi. Mənə bağısladığın çiçəklərdən çənlənglər hördüm, qarşımda səpdiyən mirvariləri sənin şərəfinə sapa düzdüm, insanlara sevinc bəxş etdim" (14,s.1).

Şeirlər kitabçasının şöhrətinin Avropada məşhurlaşdığını görən Bodenştedt, XIX əsrin 70-ci illərində Mirzə Şəfinin vəfatından 20 il sonra, Mirzə Şəfinin şeirlərini, özünün zəif şeirləri ilə birlikdə "Mirzə Şəfi nəğmələri" başlığı altında bir neçə kitabda nəşr etdirir. Alman yazıçısı orada elan etdi ki, Mirzə Şəfi nəğmələri guya tərcümə deyildi, ümumilikdə müəlliflik bütövlüklə şəxsən Bodenştedtdə məxsusdur. "Nəğmələr" in müəllifi və tərcüməçisi cəmi bir neçə ilin içərisində bütün dünyada ad-san qazanırlar. Kitab fransız, ingilis, isveç, holland, Danimarka, ispan, portuqal, rus, çex, macar, yəhudi dillərində nəşr olunur. Belə ki, 1868-ci ildə kitab 6 dəfə, 1876-cı ildə isə 12 dəfə nəşr olunmuşdu. "Nəğmələr" dən bir neçəsini hətta qədim yəhudi dilinə tərcümə edirlər. Yalnız Almaniyada həmin kitab 1922-ci ilə qədər 169 dəfə nəşr olunur. Həmin ölkədə bu kitabın uğuru o qədər böyük idi ki, bəzən kitabı bir ildə bir neçə dəfə təkrar nəşr etmək lazım gəlirdi.

Məşhur şair haqqında hətta "Die lideq des Miqza Sshaffu" adlı operetta da yazılır ki, onun da premyerası 1887-ci ildə baş tutur. Mirzə Şəfinin dahi sənətkar kimi Avropada tanınmasında, şeirlərinin sevilə-sevilə oxunmasında, Bodenştedtin əməyi danılmazdı. Lakin 1873-cü ildə Vazehin əsərlərini öz adına çıxarması, Azərbaycan tədqiqatçılarının səyi nəticəsində araş-

dırıldı. Bununla belə Mirzə Şəfinin müəllifliyini sübut edən Fars və Azərbaycan dillərində əsərlərin əslü günümüzədək saxlanılıb.

Bundan başqa, Mədəni irsimizin qorunub gələcək nəsillərə ötürülməsi, mənəvi dəyərlərimizin dünyaya tanıtılması məqsədilə Mirzə Fətəli Axundovun nəvəsi tərəfindən 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Muzeyinə verilmiş Mirzə Fətəli Axundovun şəxsi arxivindən olan qaralama dəftərində Mirzə Şəfi haqqında Axundovun öz əlilə yazılmış məlumat var idi ki, Mirzə Şəfinin nəğmələri Almaniyada dərc olunmuşdur. M. F. Axundov öz xatirələrində dəqiqləşdirir ki, Vazeh "Nəstəliq xətti ilə tanınan gözəl xətlə yazmaq sənətinə malik idi". Bodenştedt Mirzə Şəfinin şeirlərinin böyük bir hissəsini Almaniyaya aparmışdı və orada onları alman dilinə tərcümə edərək dərc etmişdir. O, 1850-ci ildə Ştutqartda "Şərqdə 1001 gün" kitabını dərc etdi və oraya Vazehin şeirlərinin bir hissəsini daxil etdi. Şeirlər 1851-ci ildə Berlində alman dilində "Mirzə Şəfi nəğmələri" adlı ayrıca kitab şəkilində işıq üzü gördü. Bu nəğmələr o qədər populyar oldular ki, hər il yenidən nəşr olurdular və bir çox dillərə tərcümə edilirdilər. "Mirzə Şəfi nəğmələri"ni alman dilindən rus dilinə ilk dəfə N. İ. Eyfert tərcümə etmişdir (1880 və 1903 tarixli nəşrləri). O, 1880-ci ildə yazırdı: "Artıq 60 nəşrə qədər çıxmış "Mirzə Şəfi nəğmələri" Almaniyada müasir poeziyanın ən sevimli əsərlərindən biridir". Onlar ingilis, fransız, italyan, fars, macar, çex, İsveç, holland, Danimarka, ispan, portuqal, flamand, demək olar ki, bütün slavyan dillərinə və hətta qədim yəhudi dilinə tərcümə edilmişdir.

O dövrün reallığı nəzərə alınarsa Mirzə Şəfinin Avropadakı şöhrətinin miqyasını təsəvvür etmək çox çətindir. Dövrünün böyük musiqiçisi, rus pianoçusu və bəstəkarı Anton Rubinşteyn Mirzə Şəfidən seçdiyi 12 şeir əsasında silsilə romanslar bəstələmişdi ki, bu əsərləri 1855-ci ildə böyük Avstriya-macar bəstəkarı Ferens List bəyənmiş və nəşrinə kömək göstərmişdir. "İran motivləri" adı ilə populyarlıq qazanan romansları sonradan digər böyük rus bəstəkarı Pyotr Çaykovski alman dilindən rus dilinə tərcümə etmiş, dünya opera sənətinin əfsanələrindən biri Fyodor Şalyapın isə onları uzun illər uğurla ifa etmişdir. 1860-cı illərdə rus şairi Mixail Mixailov, Mirzə Şəfinin şeirlərini rus dilinə tərcümə etmişdir. 1887-ci ilin noyabr ayında isə Berlinin küçələrini Fridrix Vilhelm teatrında Emil Polun librettosu və bəstəkar Karl Milyokerin "Mirzə Şəfinin şərqləri" operettasının afişaları bəzəyirdi.

Sonralar 1903-cü ildə İsidor Prodan şeiri yenidən rus dilinə tərcümə etdi. Vazehin əsərləri Lev Tolstoyun diqqətini cəlb etmişdir. 1880-ci ildə Tolstoy başqa görkəmli rus şairi Afanasiy Fetə bildirirdi ki, bu yaxınlarda bir tanışını ona Mirzə Şəfinin şeirlər kitabını gətirmişdi, və o, onda dərin təəssürat yaratmışdır. Onun nəinki Azərbaycanda, hətta Almaniyada şeirləri ilə şan-şöhrət qazanması, şeirlərinin dünyanın ən yaxşı tərcüməçiləri və Avropa şairləri tərəfindən bütün dillərə çevrilməsi, alman – Azərbaycan qarşılıqlı mədəni əlaqələrinin hər tərəfli inkişafına böyük bir töhfə olmuşdur.

Beləliklə, qərib qonağın və sevimli şagirdin söyləri sayəsində bütün Avropa XIX əsrin ən görkəmli Azərbaycan şairlərindən biri ilə tanış olur. Bir sözlə, milli poeziyamızın klassiki Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılığı Azərbaycan və Avropa arasında ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında mühüm yer tutdu. Alman-Azərbaycan mədəni əlaqələrinə hər iki yaradıcı şəxsin verdiyi töhfələr Azərbaycan ictimaiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Bu iki ziyalı ədəblərin yaxın münasibətləri Azərbaycan və Alman xalqlarının mədəni əlaqələrinin arzuolunmaz səviyyəsinin göstəricisi sayıla bilər.

Təsədüfi deyil ki, bu məqsədlə 2010-cu ildə Bodenştedtin doğma şəhəri "Paynedə" Azərbaycanlı heykəltəraşlar Teymur və Mahmud Rüstəmov qardaşları tərəfindən Mirzə Şəfi və onun şagirdi Fridrix fon Bodenştedtə həsr olunmuş xatirə lövhəsi qoyulmuşdur. Onun, nəinki Azərbaycanda, hətta Almaniyada şeirləri ilə şan-şöhrət qazanması, şeirlərinin dünyanın ən

yaxşı tərcüməçiləri və Avropa şairləri tərəfindən bütün dillərə çevrilməsi, Alman – Azərbaycan qarşılıqlı mədəni əlaqələrinin hər tərəfli inkişafına böyük bir töhfə olmuşdur. Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsinin gücləndirilməsi haqqında ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən 1981-ci il iyunun 8-də imzalanmış qərarı və Prezident İlham Əliyevin “Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2014-cü il 3 fevral tarixli Sərəncamından görünür ki, Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin təbliğinə xüsusi önəm verən Heydər Əliyev Fondu da Mirzə Şəfi Vazehlə bağlı 2007-2015-ci illər ərzində müxtəlif kitablar nəşr etdirib. Həmçinin Mirzə Şəfi Vazehin Almaniyada 1850-ci ildən 1924-cü illərə qədərki dövrdə nəşr olunmuş kitabları Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə 2014-cü ildə Azərbaycana gətirilib.

Azərbaycan xalqının tarixi və mədəniyyətində dərin iz qoymuş bu hadisənin UNESCO-nun “2016-2017-ci illər üçün görkəmli şəxslərin və əlamətdar hadisələrin yubileyləri proqramı”na daxil edilməsi təqdirə layiqdir.

Məqalənin aktuallığı. Hal-hazırda Azərbaycanın Avropada hərtərəfli münasibətlərini inkişaf etdirdiyi ölkələrdən biri də Almaniyadır. Azərbaycan-alman xalqları arasında əlaqə və münasibətlərin kökləri qədim tarixə malikdir. Xüsusən də XIX əsrin birinci yarısından etibarən ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlər, mədəni və ədəbi əlaqələrin inkişafı bu prosesə xüsusi təsir göstərmişdir. Bu münasibətlərin inkişafında həmin dövrün ən görkəmli Azərbaycan şairlərindən Mirzə Şəfi Vazehlə alman yazıçısı və şərqşünası Fridrix Martin fon Bodenştedtin böyük rolu olmuşdur. Məqalədə də məhz bu mövzudan söhbət açıldığından onu aktual sayə bilərik.

Məqalənin elmi yeniliyi. XIX əsrin ən görkəmli Azərbaycan şairlərindən biri Mirzə Şəfi Vazehin Almaniyada 1850-ci ildən 1924-cü illərə qədərki dövrdə nəşr olunmuş kitabları Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə 2014-cü ildə Azərbaycana gətirilib. Milli poeziyamızın klassiki Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılığı Azərbaycan və Avropa arasında ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında mühüm yer tutdu. Alman-Azərbaycan mədəni əlaqələrinə hər iki yaradıcı şəxsin verdiyi töhfələr Azərbaycan ictimaiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə BMƏ (Beynəlxalq Mədəni Əlaqələr) yönümlü ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbələr, eləcə də bu istiqamətdə araşdırma aparan tədqiqatçılar üçün maraqlı doğura bilər.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev Ç.Ə. Almaniyə-Azərbaycan əlaqələri. Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, 2000, 156 s.
2. Abdullayeva T. AADMB: Məqsəd alman dilinin Azərbaycanda yayılmasıdır // "Leyli" Alman-Azərbaycan Cəmiyyətinin jurnalı, 2001-2002, № 5, s. 10-11.
3. Almaniyada keçirilən elm və mədəniyyət həftəsi başa çatıb. // “Azərbaycan müəllimi” qəz., 10 dekabr 2010-cu il, s. 6.
http://anl.az/down/meqale/az_muellimi/2010/dekabr/145768.htm
4. İ. Hüseyinov, T. Əfəndiyev, N. Abbasov. Dünya Mədəniyyət Siyasəti. Bakı, 2012, 585 s
5. V. Arzumanlı. Mirzəşəfişünaslıqda yeni mərhələ. Bakı, 2005, 284 s
6. A. Bayramov. Fridrix Bodenştedtin Mirzə Şəfi Vazeh haqqında xatirələri.

İnternet resursları

7. <https://president.az/articles/25812>
8. http://www.anl.az/down/meqale/az_muellimi/2010/may/122249.htm
9. <http://berlin.mfa.gov.az/content/65>
10. <http://www.kaspi.az/az/almanlarin-azerbaycanda-meskunlasmasin-200-illiyine-hesr-olunan-beynelxalq-konfrans-kecirilib>
11. <https://report.az/medeniyyet-xeberleri/medeniyyet-siyaseti/tbiliside-mirze-sefi-vazehin-yubileyine-hesr-olunmus-tedbir-kecirilib/>
12. <http://medeniyyet.az/page/news/1218/Mirze-Sefi-Vazeh.html>
13. <https://www.ens.az/az/mirze-sefi-vazeh-azerbaycan-sairi-ve-mutefekkeri-maarifci-ve-pedaqoq>
14. https://az.wikipedia.org/wiki/Fridrix_Boden%C5%9Ftedt

A.Ю. Алекперова

**История германо-азербайджанских культурных связей
на фоне литературных отношений между
М.Ш.Вазех и М. ф. Боденштадтом**

Резюме

Статья посвящена роли Мирзы Шафи Вазеха и Фридриха Мартина фон Боденштадта в германо-азербайджанских культурных связях. Часть книги Боденштеда «1001 день на Востоке», опубликованной в 1850 году, была посвящена Мирзе Шафи Вазеху. В его переводе стихи Мирзы Шафи Вазеха приобретают всемирную известность. Таким образом, благодаря усилиям западного гостя и любимого ученика поэта вся Европа знакомится с одним из самых выдающихся азербайджанских поэтов XIX века. Одним словом, творчество классической поэзии нашего национального поэта Мирзы Шафи Вазеха сыграло важную роль в развитии литературных и культурных связей между Азербайджаном и Европой (Германия). Сегодня двусторонние отношения между Азербайджаном и Германией интенсивно развиваются практически по всем направлениям. Регулярные мероприятия организуются для популяризации азербайджанской культуры, традиций, искусства, музыки и кухни в Германии, которые играют важную роль в содействии культурного обмена и интенсификации контактов с населением Германии.

A.Y. Alekperova

**The history of German Azeri cultural relation profile
of the lirtal re M Sh.Vazeh and M.F.Bodenshtend**

Summary

The article is devoted to the roles of Mirza Shafi Wazech and Friedrich Martin von Bodenstadt in German-Azerbaijani cultural relations. Part of Bodenstead's book "1001 Days

in the East" published in 1850, was dedicated to Mirza Shafi Waseh. In his translation, Mirza Shafi Vasseh's poems are gaining worldwide fame. Thus, thanks to the efforts of the western guest and beloved student of the poet, the whole of Europe gets acquainted with one of the most outstanding Azerbaijani poets of the 19th century. In a word, the work of the classical poetry of our national poet Mirza Shafi Wazekh played an important role in the development of literary and cultural ties between Azerbaijan and Europe (Germany). Today, bilateral relations between Azerbaijan and Germany are intensively developing in almost all directions. Regular events are organized to popularize Azerbaijani culture, traditions, art, music and cuisine in Germany, which play an important role in promoting cultural exchange and intensifying contacts with the German population.

Redaksiyaya daxil olub: 17.11.2020